

ויש מן האחרונים שפרשו דברי הרוקח, כפי ההבנה הראשונה, שמדבר בתוך ימי הריונה, ולא קשה מסוגיתנו – שלא דובר כאן אלא על עובר מת או בליעת טבעת, או כשנפתח רחמה והעובר עומד לצאת, אבל כל עובר חי במעי אמו, הרי הוא כאחד מאבריה, שהרי עובר ירך אמו (שכן הלכה להרבה שיטות הראשונים), וכשם שהאשה נטמאת באהל המת, כמו כן הולד. (עפ"י תפארת למשה – יו"ד שעט; אבני מילואים פב,א; מנחת חינוך רסג,ג; ברכי יוסף או"ח שמג).

אלא שעדיין צריך עיון בדבר, כיון שאם באנו לטמאותו משום 'ירך אמו', אינו נידון כ'כהן', אלא כאבר מאברי אמו, והלא כהנות אינן מוזהרות על טומאה. (מנחת חינוך שם).

ונפקא מינה מדברי הרוקח – כאשר נודע מין הילוד ע"י צילום, שהוא זכר, שאסור לה להכנס לאהל המת. ועוד יש מקום לדון, כיון שכיום הדבר אפשרי בקלות לידע, ובדרך כלל גם נודע הדבר לאדם הבודק ע"י בדיקות שגרתיות, שמה אין לצרף ספק זה לעשות 'ספק ספקא' גם כאשר אינו ידוע להורים, שאינו אלא חסרון ידיעה לגביהם ולא שם 'ספק' עלה. אך יש לומר שאינו נחשב 'איכא לברורי' כיון שאינו בירור ודאי באופן מוחלט, ולפעמים אי אפשר לברר כלל. ואולם כאשר בדקו ומשערים שהוא זכר, הגם שאינו ודאי מוחלט, אין לצרף ספק זה לספק נפל, לעשות 'ספק-ספקא', שהרי שני הספקות אינם שקולים כלל.

שו"ר מובא (בבב"ב 'מוריה' אד"ב תשנ"ז עמ' צב, מפרופ. א. אברהם) בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שראוי לכהנת לערוך בדיקת אולטרא-סאונד לידע מין הולד, כדי להעדיף לילד במקום שאינו מוחזק בטומאה לכהנים או שמקפיד על דיני טומאת כהנים.

(ע"ב) 'מנין לטרפה ששחיתה מטהרתה, בהמה טמאה אסורה באכילה אף טרפה אסורה באכילה, מה בהמה טמאה אין שחיתה מטהרתה אף טרפה לא תטהרנה שחיטה...' – מבואר בגמרא (עד) שצריך לימוד מיוחד על כך, שהטרפה אינה מטמאה משום נבלה. וצריך באור, הלא אין איסור 'נבלה' קיים בטרפה שנשחטה, ואינה דומה לבהמה טמאה שיש בה איסור נבלה – ומהי תיתי לטמא טרפה שנשחטה, עד שנצריך לימוד לטהר?

אולם לפי מה שכתבו האחרונים שבטרפה יש חסרון בעצם התר השחיטה ואינו איסור צדדי (ע' בספרים המצוינים לעיל לב: וע"ע באתון דאורייתא טז; שערי ישר ב,כב; 'חדושי הגר"ח על הש"ס'; אמרי משה ד; קהלות יעקב חולין כ. וראה עוד בהערות הרי"ד אילן לחדושי הרשב"א (הוצאת מוסה"ק) להלן עד, ציון 131) – מובן הדבר, שכיון שיש פגם בזביחה עצמה, הייתי אומר שמטמאה כנבלה, לכך צריך לימוד על כך ששחיטת טרפה מטהרת מידי טומאת נבלה. (עפ"י אחיעזר ח"ב ז,ז).

וכעין זה הוכיח באמרי משה (ד. וע"ע קה"י כ) מהשוואת חכמים טרפה לאבר שיצא – והלא שם השחיטה לא הועילה כלל כלפי האבר – אלא מוכח שגם בטרפה כן הוא.

'שלשה על שלשה שנחלק – טהור מן המדרס' – כי הנגיעה בעת החלוקה אינה אלא במקום החיבור, ואותו מקום הרי הוא 'מגע בית הסתרים'. (פשוט)

דף עג

'כל ידות הכלים שהן ארוכות ועתיד לקצצן מטביל עד מקום מדה' – התוס' העמידו זאת בידות העשויות כעין חוליות, כגון שלשלאות העשויות טבעות טבעות, שאין כאן משום חציצה.

ואולם יש מן הראשונים שכתבו, שגם בידות רגילות העשויות מקשה אחת (כפשטות הדברים), מועילה טבילה עד מקום העתיד ליחתך. ואף על פי שאין המים מגיעים למקום החתך – אין לחוש לחציצה במקום בית הסתרים, לפי שאין אנשים מקפידים על כך. ואעפ"י שאין אנו דנים זאת כ'בית הסתרים' משום שעומד ליקצץ קצוץ דמי – זהו רק לענין מגע, שאינו כמגע-בית-הסתרים, אבל לענין חציצה, כיון שסוף כל סוף לא קצץ, אין אנשים מקפידים בו. (כן הסביר בספר 'תורת חיים'). והוסיף הר"ן בחדושו, שכיון שאינו מקפיד עליו כעת, בשעת הטבילה – אין כאן חציצה המעכבת.

כדרך זו נוקטים הר"ש והרא"ש (מקוואות י,ה), שאין חציצה בכלים בבית הסתרים. וכן משמע מסתימת לשון השולחן ערוך (יו"ד רב,ט), שמדובר בסתם ידות. (וכמו שבאר הט"ז, שאין לחוש משום חציצה, לפי שהוא בית הסתרים ואינו חוצץ). וכן משמע באגרות משה (יו"ד ח"א נו נח) שכן הוא העיקר להלכה, שיש להורות כרוב הראשונים והשו"ע, שמקום החיבור אינו חוצץ. ואולם החזון איש (מקוואות קמא י,א) תמה על דברי הר"ש, ומשמע שנקט לעיקר כדעת התוס'. וע' גם במאירי.

(א. נראה בדעת התוס', שהניחו בפשטות שנחשב כ'מקפיד', משום שהוא עתיד לקוצצן ואין נוה לו באריכות הידות. וכן משמע מלשון הרשב"א בחדושו. ואילו הר"ן סבר כיון שאינו מקפיד עליו כעת, בשעת טבילה – אין זה נחשב 'מקפיד'. וכן באר מחלוקתם בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סוס"י צו וח"ג קכו). והביא סיוע למה שכתב החתם סופר (יו"ד קצה), אודות שערות ארוכות של כלות, שאעפ"י שעומדת לקצצן למחר – אינן חוצצות, כיון שמקפדת עתה להכנס לחופה בשערותיה הארוכות. ובוה אף התוס' ידו, כיון שהיא מקפדת בדוקא שלא לקצצן עתה.

ועוד כתב בשבט-הלוי לפי זה, שיש מקום להקל על טבילת נשים כאשר יש יבלת בבשרן, או עור עבה, שאעפ"י שעומד להיקצץ מזמן לזמן, מ"מ כיון שאינן מקפידות עכשיו בעת הטבילה, והם מחוברים לגמרי לגוף (שלא כצפורן המדולדלת) – יש להקל בדיעבד. ואין זה סותר למנהג גזיות הצפרנים, ששם יש הקפדה מיוחדת על שעת הטבילה, כדברי הוזה"ק. ע"ש. וכיצא בזה נקט בחלקת יואב (יו"ד ל) עפ"י דברי הר"ן הנ"ל, שכל מקום שברצונה שיהא בדוקא בגופה בשעת טבילה – אין זו חציצה.

וצ"ע לפי סברת הר"ש (ע' בסמוך), שבכלים אין צריך 'ראוי לביאת מים', לפי"ז אין לנו התר בגוף האדם, שהרי מבואר בקדושין (כה) שצריך ראוי לביאת מים בבית הסתרים. אכן באור-ורוע (נדה, ססב) מובאת סברה אחרת, שכל שהוא חלק עצמי של הכלי או הגוף, ואינו דבר חיצוני או מתחבר, וגם אינו כעין 'צפורן המדולדלת' שהיא מחוברת ואינה מחוברת – אין זו חציצה. ולסברה זו אין חילוק בין כלי לאדם.

ויש להדגיש שלכו"ע אין הדברים אמורים אלא בדבר שהוא חיבור טבעי, לגוף או לכלי, אבל דבר אחר החוצץ, אפשר שאפילו עתה הוא רוצה בדוקא שיישאר שם, כיון שעומד לאחר זמן להסירו – חוצץ. ע' בזה בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א צו וח"ב פח.

ב. מדברי הר"ש והרא"ש משמע, שבבית הסתרים אין חציצה פוסלת מצד עצם הדין, (ולא משום שאינו מקפיד), לפי שאינו מקום גלוי. ואפילו 'ראוי לביאת מים' אין צריך בכלים (שלא כבגוף האדם – ע' קדושין כה). וזהו הטעם שאפשר לטבול מקצת מן הכלי. ואעפ"י שאנו דנים כאילו המקום חתוך – לענין חציצה אין דנים כן, כי סוף סוף אינו דומיא ד'בשרו' – מאבראי. כן פרש באגרות משה (יו"ד ח"א נח), וביסס סברא זו. וכן צידד לפרש באבי עזרי (קמא, מקוואות ב,טו). ואולם התורת-חיים הנ"ל כתב סברה מציאותית, שאנשים אינם מקפידים שם, במקום החיבור. וכן משמע טעם זה בלבד (יו"ד רב). אלא שעל זה יש מקשים הלא צריך עכ"פ שמקום החציצה יהא בתוך המים, וכאן הרי לא הטביל את כל הכלי. (ע' מאירי, חזו"א, אבי עזרי שם). ובשבט הלוי (ח"ב צו) פרש בדעת הר"ש, שבכלים אין מקום בית הסתרים צריך טבילה כלל, הלכך אין צריך להכניס את כל המקום המכסה את בית הסתרים. ע"ע בחדושי הנצי"ב כאן; חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב סו, יח).

ד. מדרס שלשה על שלשה שנחלק – טהור מן המדרס לטמא אדם וכלים, שאין מדרס פחות משלשה טפחים, אבל טמא משום מגע מדרס (דברי ר' מאיר). ר' יוסי חולק, שאין זה מגע, לפי שהוא בית הסתרים, אא"כ געו בו זב (באופן שחלה טומאת מגע על המדרס. ע' מנחות כד), שאז טמא משום מגע הזב, כל שאינו פחות משלש אצבעות.

אבל בגד גדול שחתך ממנו חתיכה קטנה (לא פחות משלש אצבעות), מודה ר' יוסי שמשעת פרישתה מקבלת טומאה מן הגדול, (שעוד שלא הובדל לגמרי, נוגע קצת באביו).

ה. לר' מאיר, כל העומד ליחתך כחתוך דמי. ולכן ידות הכלים הארוכות שעתידין ליקצץ, מטביל עד מקום המדה הראויה, (ומדובר בשעשויים חוליות חוליות, שהמים באים לכל מקום ואין כאן חציצה. תוס'. ויש חולקים). והכמים אומרים: עד שיטביל את כולו.

ואמרו (לרבינא), שחכמים מודים בחיבורי אכלים, שעשויים להחתך – שנחשבים כאילו נחתכו. ולכן לשיטת רבינא עובר העומד ליחתך מקבל טומאה מהאבר שיצא, המחובר לו, ואין זה כמגע בית הסתרים, לפי שעומד ליחתך כחתוך דמי).

דפים עג – עד

ק"ח. א. עובר במעי בהמה שהוציא אבר, ונשחטה האם – האם אותו אבר (כשיחתך, או שמת העובר) טמא, אם לא?

ב. אבר או בשר המדולדלין בבהמה, חיה או עוף – האם הם מותרים באכילה לאחר שחיטה? והאם הם מטמאים? ומה הדין כשמתה הבהמה ולא נשחטה?

ג. האם מועילה שחיטת עובר כשהוא במעי אמו?

א. לחכמים, שחיטת האם מועילה להוציא את האבר היוצא מטומאת נבלות (כשם ששחיטה מועילה להוציא את הטרפה מטומאת נבלות). ומכל מקום מטמא מדרבנן במוקדשין (כטרפה). לר' מאיר, האבר מטמא כנבלה, וכאבר מן החי.

לדברי רב חסדא, מחלוקתם אמורה באבר של עובר חי, אבל בעובר מת בשעת השחיטה – דברי הכל מטמא, (שאינן השחיטה מתייחסת לאבר). ורבה אמר: כמחלוקת בזה כך מחלוקת בזה.

ב. אבר ובשר המדולדלין – אסורים, ואין מועילה שחיטה להתירם. ואמר ר' יוחנן: אין בהם אלא מצות 'פרוש' (מדרבנן, והסמיכוהו בברייתא על הכתוב ובשר בשדה טרפה. רש"י תוס' ועוד. וי"א שהוא מדאורייתא אלא שאין לוקין עליו כטרפה ממש).

ולענין טומאה – רבי שמעון בן לקיש אמר: תלוי הדבר במחלוקת ר"מ וחכמים, האם מטמא כנבלה או כטרפה, (וכדין עובר שהוציא את ידו, הנ"ל). ור' יוחנן אמר (למסקנא), כאן כולם מודים שאינו מטמא כאבר מן החי, שאין שחיטה עושה ניפול. (ודרשו מוכל אשר יפל עליו מהם במתם יטמא – למעט שחיטה, שאינה עושה 'ניפול'). וטעון הכשר לקבל טומאה כשאר אכלין, ונחלקו ר"מ ור"ש בדבר, האם הוכשר בדמיה.

וכשמתה הבהמה ולא נשחטה – האבר מטמא כאבר-מן-החי (שמיתה עושה ניפול), ובשר הפורש ממנו אינו מטמא, וצריך הכשר לקבל טומאה. והאוכלם לוקה משום אבר מן החי (ולא משום נבלה. ונפקא מינה, משום מה מתרים בו. רש"י).

ע"ע להלן ע.

ג. הושיט ידו למעי בהמה ושחט בן תשעה חי – הרי זה ספק ששאל רב אושעיא אם מועילה שחיטה זו אם לאו. ולא נפשט. (ולחומרא נקטינן. רשב"א כאן; ר"ן להלן; רמ"א יו"ד יד. וע' תוס' ורשב"א ביצה ו. שמשמע שנקטו שמועיל. וכן הרי"ף השמיט בעיה זו, ואפשר שסובר שלפי מסקנת הסוגיא בהמשך, ודאי מועילה השחיטה. עפ"י ר"ן).
(בעובר מת, או בן שמונה – ודאי אין כאן שחיטה.
עובר בן תשעה חי, והאם מתה – הסתפק רעק"א שזא הוי כנולד. וכבר דנו הפוסקים משום פגם ד'חלדה').

דף עד

ק"ט. מה דינו של בן פקועה חי, כשאמו נשחטה בעת שהיה במעיה – לענין הדינים דלהלן?

א. התר אכילתו ע"י שחיטה.

ב. איסור אותו ואת בנו.

ג. אכילת חלבו וגידו.

ד. איסור אכילת דמו.

ה. כלאים (הרבעה וחרישה).

ו. פדיון פטר חמור.

ז. קרבן.

ח. קבלת טומאה כשאמו אינה חיה.

א. לחכמים, בן תשעה חי נותר בשחיטת אמו, ואין בו בגופו שחיטה לעולם. לר' מאיר – טעון שחיטה. (לרמב"ן ורשב"א, הקובע הוא שעת שחיטת האם, שאם היה חי באותה שעה – לא נותר בשחיטתה. ולתוס' וע' להלן עה. וכ"ה בראשונים בשמם), אם יצא לאויר העולם כשהוא מת – נותר בשחיטת אמו, ואפילו היה חי (או).

(א. הלכה כחכמים – כן כתבו הפוסקים. מלבד רבנו אפרים שדעתו לפסוק כר' מאיר.

ב. לענין טומאת נבלות – כתבו הר"ן ורבנו גרשום (עה) שאפילו לר' מאיר הסובר שאין העובר נותר בשחיטת האם – אינו מטמא, שלענין זה הועילה שחיטת אמו. והרמב"ן חולק).

ב. לחכמים, מותר לשחטו באותו יום ששחט את אמו, (שהרי אין בו תורת 'שחיטה'). ולר' מאיר – אסור. (וכן לענין מתנות כהונה – לר' מאיר הרי הוא כשאר בהמות וטעון מתן זרוע לחיים וקיבה לכהנים, ולחכמים – פטור. עפ"י להלן עה. ואפילו להרמב"ם שפסק שחלבו אסור – נראה שפטור ממתנות. מנ"ח תקן).

ג. לר"מ, חלבו וגידו אסור, כשאר בהמות. ולר' יהודה (דהיינו חכמים דמתניתין) – מותר, שהרי הוא כאבר מאברי אמו ואינו כבהמה בפני עצמה. (הרמב"ם פסק, דלא כשאר ראשונים, שחלבו וגידו אסורים. וע' יו"ד סד, ב, סה, ז – שתי השיטות. ויש מתירים את חלבו ואוסרים את גידו). והרדב"ז (ח"א עא) כתב להתמיר. ובפרי-חדש הכריע להלכה דלא כהרמב"ם.

וכל זה בשנשחטה אמו, אבל בלאו הכי – ע' להלן עה).

ובפחות מבן תשעה – אף לר"מ חלבו וגידו מותר, כשם שהותר בשחיטת אמו.

ד. לריש לקיש (כהסבר ר' זירא), דין דמו תלוי במחלוקת ר"מ וחכמים, שלר"מ חייבים עליו כרת, כשאר דם בהמה, ולחכמים אינו ב'כרת' (שלא גרע מדם האברים שפירש, האסור ב'לא תעשה'. רש"י. ור"ג כתב שאסור מדרבנן. וצ"ע).